

BRANKO MARUŠIĆ

DJELATNOST SREDNJOVJEKOVNOG ODJELA
ARHEOLOŠKOG MUZEJA ISTRE U PULI
1956-1958.

I ARHEOLOŠKA ISTRAŽIVANJA

1. *Groblja*. U studenom 1956. i lipnju 1957. god. nastavljena su sistematska iskapanja starohrvatskoga groblja u *Žminju*, gdje je bilo istraženo 226 grobova s obložnim vapnenastim pločama. Groblje ide po nađenom nakitu (bizantinske, starohrvatske, ketlaške i bjelobrdske naušnice) u vrijeme od poč. IX st. do prve pol. XI st. Rukovodilac radova kustos B. Bačić, direktor AMI opširno će obraditi groblje u jednom od sv. Kulturno-povijesnih spomenika Istre.¹

Započeta iskapanja u *Čelegi* kraj Novigrada nastavljena su u srpnju 1956. god., kada su istražena još 4 groba i južni i jugoistočni dio suhozida, koji je omeđivao groblje jedne velike porodice. Utvrđeni poganski pogrebni običaji (noževi kao prilozi, ritualni ognjevi uz grobove, ritualno razbijanje lonaca, stavljanje popudbine u lonce), nađeni nakit i dijelovi nošnje (dvije srebrne naušnice rastavljenih krajeva s petljom na donjoj strani karičice, brončana spona s trokutnim okovom na proboj, koštani češljevi sa zupcima u dva reda), i poznate povijesne činjenice o naseljavanju Slavena u Istru stavljaju groblje u vrijeme oko god. 650.²

U listopadu 1956. god. bilo je iskopano u *Frančinima* kod Pazina 20 grobova, koji idu po nađenom nakitu i dijelovima nošnje u vrijeme od oko god. 530. do oko 650. O iskapanju i njegovim rezultatima pišem podrobnije na drugom mjestu.³

¹ Kraći izvještaj vidi u članku B. Bačića, Starohrvatsko groblje u *Žminju*, *Jadranski Zbornik*, god. III, Rijeka-Pula 1958, str. 323-330.

² B. Marušić, *Zgodnjesrednjeveško grobišče v Čelegi pri Novigradu v Istri* (rukopis predat Arheološkoj sekciji SAZU u mj. listopadu 1958. god.).

³ B. Marušić, *Ranosrednjovjekovna nalazišta na području zapadno od Pazina* (rukopis predat Institutu za nacionalnu arheologiju JAZU u mj. srpnju 1959. god.).

Na lagano kosom zemljištu *Kacavanac* kakvih 50 m istočno od gotičke crkve sv. Antuna na istočnom ulazu u Dvagrada, uz južnu stranu puteljka koji vodi od sv. Antuna do romaničke bazilike sv. Petronile (Petrnija) nalazi se ranosrednjovjekovno dvogradsko groblje. U svibnju 1957. god. je bilo istraženo 50 grobova; svi su grobovi izrazito porodičnog karaktera, dok je grobna arhitektura raznolika i zanimljiva (grobovi s obložnim pločama, zidani grobovi, grobovi s poklopnim pločama na dvije vode, grobovi u prirodnim uzdužnim udubinama bez obložnih ploča i s obložnim pločama na kraćim stranicama). Nađen inventar (srebrne i brončane naušnice rastavljenih krajeva s kvačicama, brončana naušnica rastavljenih krajeva s kockom skresanih uglova, brončana naušnica s tri nodusa, brončana naušnica s tri kolutića na donjoj strani karičice, više brončanih i srebrnih ketlaških naušnica) stavlja istraženi dio groblja u vrijeme od VI do X st., a neki grobovi bez inventara na zapadnom dijelu groblja idu možda i u V st. Groblje pripada romanskim starosjediocima, a u mlađem dijelu i Slavenima (ketlaške naušnice), koji su se brzo asimilirali (izrazito porodični značaj grobova).

27. ožujka 1957. god. vršena su sondiranja oko crkve sv. *Foške kod Peroja* (rezultat je bio djelomice pozitivan), a još prije, u studenom 1956. god., oko crkve sv. *Foške kod Žminja* (vidi podrobnije pod Arhitektura, izvještaj o radovima u i oko crkve sv. *Foške kod Žminja*).

U srpnju 1958. god. na osnovu Bačićeva putnog izvještaja br. 487. od 5. listopada 1957. god. pristupio sam većem sondažnom zahvatu na brežuljku *Mali vrh* (kota 299 m) iznad sela Sovinjska Brda. Istraženo je bilo 16 grobova (sl. 1), koji idu po nakitu i dijelovima nošnje (dio brončane naušnice s tri kolutića na donjoj strani karičice, dio brončane okrugle fibule, brončana sporna sa štitastim trnom) u VII st. i pripadaju vjerojatno nosiocima najstarije slavenske kolonizacije Istre.

U *Guranu* kod Vodnjana je bio istražen u srpnju 1958. god. dio ranosrednjovjekovnog groblja zapadno i sjeverno od predromaničke crkve sv. Šimuna. Nađene su bile 3 zidane porodične grobnice (sl. 2) i 1 porodični grob s obložnim pločama.

2. *Arhitektura*. Manji sondažni zahvat je bio izveden 17. lipnja 1956. god. ispred i oko romaničke crkve sv. Martina u *Midnjanu* kod Vodnjana.⁴ Građevina manjih dimenzija (š. 5 m, duž. 7,10 m) je u tlocrtu (sl. 3) pačetrovna s dubokom polukružnom izbočenom apsidom. Trijumfalni luk je potkova-stog oblika. Južni dovratnik (tab. I, 1) je sastavljen od dva dijela, koji su pripadali vratnom okviru neke starije crkve. Oba ulomka su uokvirena letvicom, gornji je ukrašen s dvije dijagonalno postavljene cik-cak trake pačetrovnog prijesjeka i kuglicama u nastalim poljima, a donji osmicom i volutama u gornjem dijelu i u donjem dijelu s istim ukrasom kakav se nalazi na gornjem ulomku. Prijesak traka upućuje na pretfazu pleterne skulpture ili čak na starokršćansko razdoblje. Stylobat pregrade (sl. 4), koji također pripada starijoj građevini, dijeli unutrašnjost crkve u dva dijela: prostor za vjernike, koji je popločan jednostavnim nepravilnim pločama, i svetište s podom od spika gotovo do apside i jednostavnim pločnikom u ostalom dijelu (sl. 4).

⁴ B. Schiavuzzi, *Attraverse l'agro colonico di Pola*, AeM, vol. XXIV, Poreč 1908, str. 102.

Monolitna baza s pačetyorinastom udubinom u sredini se nalazi uz južni dio začelnog zida, dok je bila na sjevernom dijelu kamena klupa. U zvoniku je kao spolija uzidan dio stupa s trotračnim pleternim ukrasom. Jedna spolija je vidljiva i u romaničkom zidanom oltaru (blokoltar).

Sonda ispred ulaza je pokazala da se nalazi 37 cm ispod današnje površine zemljišta jednostavni pločnik, koji je pripadao starijoj građevini. Pločnik u crkvi je za 16 cm viši od pronađenog pločnika ispred crkve, koji je služio svojoj svrsi i poslije izgradnje romaničke crkve, budući da je nađena tačno ispred ulaza 18 cm v. stepenica. U crkvi je bila porušena kamena klupa, a ispod nje se pojavila slična monolitna baza (sl. 4) kao na južnoj strani začelja. Među kamenjem kojim je bila klupa zidana nađena je i veća ploča s negativnim otiscima spika, što pokazuje, da su u konkretnom slučaju malterom vezane spike slagali u vidu parketa i na pločniku, a ne samo jednostavno na malternoj podlozi. Sonda ispod trijumfalnoga luka (tu je nađeno 50 ulomaka ranosrednjovjekovnog stakla inv. pod br. S 3278 i 31 ulomak ranosrednjovjekovne grnčarije, koja je inv. pod br. S 3277) pokazala je da se zid širok 50 cm, koji je vidljiv izvan crkve na istočnom završetku južnoga zida, produžuje i u crkvi. S istraživanjem oko crkve će se nastaviti prilikom planiranih većih iskapanja u Midnjanu (romanička bazilika, ostaci predromaničke(?) crkve sv. Jeronima itd.).

U studenom 1956. god., istovremeno s iskapanjima u Žminju, bila je istražena daleko naokolo vidljiva crkva sv. Foške kod Žminja (2 km u istočnom pravcu, južno od ceste Žminj–Pičan), o čemu slijedi podrobniji izvještaj.

Već kod prve posjete spomeniku u travnju 1955. god. bilo je utvrđeno da je u pitanju značajni spomenik ranosrednjovjekovne kultne arhitekture koji je bio naknadno i povišen i produžen. Tada je bio nađen oko 10 m južno od zvonika ulomak vapnenaste ploče (tab. I, 2), ukrašene trotračnim krugom, koji je ispunjen križem raširenih trotračnih krakova sa završnim volutama; na spoju krakova je kvadratni uložak. Vrijeme izrade: oko god. 800. Vel.: oč. š. 27 cm, oč. v. 17 cm, deb. 7 cm.

Nalaz ploče je potkrijepio već dobiveni utisak o starosti objekta. Prvobitnoj ranosrednjovjekovnoj građevini pripadali su do izvorne visine očuvani sjeverni, južni i zapadni zid s plitkim lezenama (četiri lezene na sjevernoj, pet na južnoj i dvije vidljive na zapadnoj strani). Na južnom i sjevernom zidu (sl. 5 i 6) lijepo se vidi da su bili poprečni zidovi viši od uzdužnih, što je uz plitke lezene značajno za ravensku arhitekturu.⁵ Na južnoj strani (sl. 6) su dva 80–90 cm š. izvorna polukružna prozora s naknadno stavljenim rešetkama, za koje su upotrijebili poslije izvjesne adaptacije pregradne ploče prvobitnoga crkvenoga pokućstva; sami prozori bili su kod toga smanjeni s obzirom na njihovu prvobitnu visinu. Tipična profilacija u obliku zuba od pile i okrugli i izduženo polukružni isjeci na rešetkama odnosno prvobitno pregradnim pločama stavljaju vrijeme izgradnje prve građevne faze u VI st. Kao kod crkve sv. Elizeja kraj Fažane, svjedoče o produženom životu antičkih ukrasnih elemenata u razdoblju kada bi očekivali potpunu dominaciju

⁵ M. R. Mirabella, *La chiesa e le mura di San Lorenzo del Pasenatico, Arte del primo Millenio, Atti del II° Convegno per lo studio dell'arte medioevo*, Torino 1950, str. 95, 97.

bizantinskih.⁶ U drugoj građevnoj fazi, koja odgovara najprije vremenu izrade ploče s troprutastim ukrasima, tj. razdoblju oko god. 800, povisili su uzdužne zidove do visine poprečnih te izvršili adaptaciju prozora. Romanika je dodala bočnu lođu, dok su u zadnjoj fazi zazidali prvobitna bočna vrata na južnoj strani, eliminirali ulazne i silazne stepenice (prag vrata bio je za 100 cm iznad vrha temeljnog zida) i otvorili nova vrata (god. 1641), dozidali novo pravokutno svetište i povisili perimetralne zidove s polukružnim baroknim prozorima (god. 1734) te konačno još postavili zvonik (god. 1743).

Do prvog arheološkog zahvata došlo je u ljetnim mjesecima 1956. god., kada je kustos A. Šonje, upravitelj gradskoga Muzeja u Poreču, dignuo pločnik u sadašnjem svetištu i očistio južnu polovinu izvorne polukružne apside s lezenama i malternim ležištem (sl. 7), na koje su bile vjerojatno postavljene ploče. U toku iskapanja je našao iznad malternog ležišta četiri ulomka crkvenog pokućstva od vapnenca; dva ulomka se spajaju po lomu, a treći samo pripada istoj ploči. U slijedećem tekstu dajem njihov opis:

1. Dio ploče (tab. I, 4) koja je ukrašena vijencem od lovorovog lišća. Rubna letvica oko vijenca je u prijesjeku trokutna. Talasasta vitica zaobljenog prijesjeka, od koje se vjerojatno naizmjenično odvajaju u vidu kruga listovi, povija se oko vijenca koji je ispunjen bršljanovim listovima s dvojnim urezanim okvirom. Vrijeme izrade: VI st. Vel.: oč. š. 38 cm, oč. v. 17 cm, deb. 6,5 cm–7,8 cm.

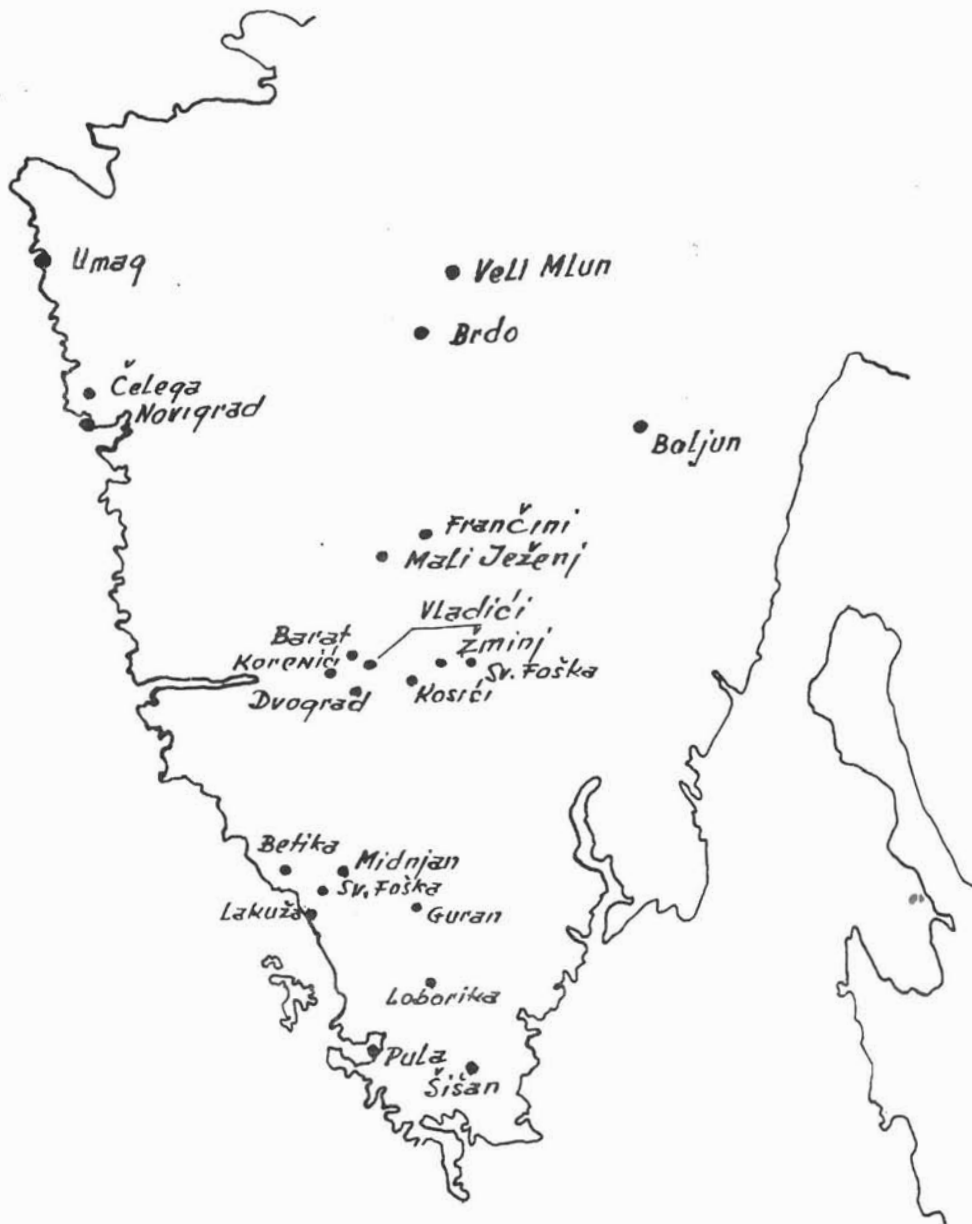
2. Ulomak koji pripada istoj ploči. Vel.: 15 cm × 15 cm × 6,5 cm–7,8 cm.

3. Dio ploče (tab. I, 3) sa širokom letvicom. Ploča je ukrašena križem kome se široki i plitki krakovi rašireni. Od donje strane okomitoga kraka idu lijevo i desno po jedna talasasta traka prema donjim uglovima poprečnoga kraka. Vrijeme izrade: VI st. Vel.: oč. š. 30 cm, oč. v. 31 cm, deb. 7 cm.

4. Ulomak (inv. br. S 3045) s okvirom trokutnoga prijesjeka i biljnim ukrašenjem. Vrijeme izrade: IX st. Vel.: 11 cm × 11 cm × 6 cm.

U mjesecu studenom 1956. god. u sporazumu s A. Šonjem, koji je tada kao gost sudjelovao na iskapanjima starohrvatskoga groblja u Žminju, nastavio sam s istraživanjem apside, broda i terena oko crkve. Najprije sam očistio i sjevernu polovinu apside, gdje sam našao iznad malternog ležišta mnogo u šljunak porazbijanog građevnoga kamenja s tragovima vatre i još dva manja obrađena ulomka: dio stupa (oč. v. 12 cm, oč. deb. 6,3 cm) i ulomak (inv. br. S 3046; oč. vel. 13 cm × 7 cm × 5,5 cm) s izglađenom površinom u dva sloja. Nakon toga sam uzdužnom sondom kroz apsidu došao do slijedećeg prijesjeka (sl. 8): a) 4 cm deb. ploče pločnika iz XVII st.; b) 17 cm–39 cm deb. sloj od splaniranog građevnoga kamenja s tragovima vatre; c) u većem dijelu južne polovine apside 9 cm deb. ploče starijeg pločnika; d) na istom području 9 cm deb. sloj malternog ležišta; e) 9 cm deb. sloj malternog ležišta najstarijeg pločnika (VI st.); f) 20 cm deb. sloj nabacanog šljunka; g) 47 cm deb. sloj splaniranog građevnoga kamenja s tragovima vatre; h) 4 cm deb. sloj spaljene

⁶ S. Bettini, *Il castello di Mschatta in Transgiordania nell'ambito dell' »arte di potenza« tardoantica*, Anthemen, Firenze 1955, str. 345, nap. 40, tab. XLIV (datacija pergule u Padovi) (svetište sv. Prosdocima u crkvi sv. Justine) i u Vicenzi (crkva sv. Feliksa i Fortunata); B. Marušić, *Kratak doprinos proučavanju kontinuitete između kasne antike i ranoga srednjega vijeka*, Jadranski zbornik, god. III, Rijeka–Pula 1958, str. 332, 340, tab. VII, 1,2.

Umag

• Velj Mlun

• Brdo

• Čelega
• Novi grad

• Boljun

• Frančini
• Mali Ježenj

Vladici

Barat
Korenici
Dvoqrad

Zminj
Sv. Foška
Kosci

Betika
Midnjan

Lakuža
Sv. Foška
Guran

Laborika

Pula
Šišan

zemlje; j) živac. Opisani prijesjek je bio potpuno uništen na mjestu prvobitnog oltara (možda zbog prijenosa relikvija iz oltarnoga groba, do čega je moglo doći i oko god. 641, kada je opat Martin boravio u Dalmaciji i Istri da prenese iz krajeva koje su zaposjeli neznabožci kosti svetaca.⁷); u zasipnom materijalu je nađeno nešto ulomaka ranosrednjovjekovnog stakla (inv. br. S 3276) zelenkaste boje (dio drške, dva ušća, više stijena, dio dna), nešto ulomaka ranosrednjovjekovne keramike (inv. br. S 3275) kućne proizvodnje, jedna krunica, ulomak posude ciglene boje sa zelenom glazurom i ulomak okruglog stupa (oč. v. 8 cm, priječnik 14,5 cm), koji je možda pripadao oltaru.

Manja sonda ispod ploča u dvorani za vjernike je dala 40 cm deb. sloj građevnih lomljenaca s tragovima vatre i 5 cm deb. sloj spaljene zemlje. Od očekivanih tragova prvobitnoga pločnika nije bilo nađeno ništa.

Izvan crkve je bilo povučeno više sonda radi fiksiranja debljine temeljnog zida i event. grobnih nalaza.

Sonda uz južni zid između treće i četvrte lezene (gledano od zapada) je pokazala, da je 40 cm v. temeljni zid postavljen na živu stijenu i da je za 25 cm š. od vidljivih zidova, što odgovara širini lezena, koje su dakle bazirane na temeljnom dijelu zida.

Sonda ispred glavnoga ulaza je donijela dva elementa: spolirani ranosrednjovjekovni grob sa zanimljivom konstrukcijom (sl. 9 i sl. 10) i sjeverno od groba završni dio kasnoantičkoga zida (sl. 9 i sl. 10).

Grob izrazito ovalnoga oblika bio je dosta plitko usječen u živu stijenu. Zbog male visine bile su grubo isklesane i neizgladene stijene groba povišene sa zidićem od lomljenaca koji su bili vezani malterom. Na jednom mjestu je bila isklesana udubina preširoka, pa su je suzili obložnom pločom. Grob je bio pokriven pločama, od kojih su bile neke vezane malterom, u obliku pulta koji se spuštao od istoka prema zapadu; u tom pravcu je u odgovarajućoj mjeri padala i visina okvirnoga zidića. Prilikom spoliranja groba razbili su pokrovne ploče u sredini groba; u grobu su bile nađene zbog toga samo dvije oštećene lubanje, jedna od starije i jedna od mlađe osobe. Porazbacane kosti ležale su između groba i kasnoantičkoga zida. U sipu iznad groba bilo je nađeno dosta ulomaka prethistorijske i 35 ulomaka ranosrednjovjekovne keramike (inv. br. S 3267, 3268, 3269-tab. II, 2 i 3270-tab. II, 1) i nešto antičkih ulomaka.

Zid, koji je dug 6,15 cm, š. 55 cm i očuvan do v. 47 cm, bio je položen na živu stijenu i građen od pravilno oklesanih lomljenaca. U sastavu zida nalazio se kao spolija antički prag. Na sjevernoj strani je bio zid proširen u najdonjem redu za 17 cm, a na južnoj u donja tri reda za 5 cm. Uz sjevernu stranu nalazio se 5 cm ispod njegove očuvane gornje strane dio pločnika. Na zapadnoj strani je zid pravilno završen, dok je na istočnoj prekinut po pročelnom zidu crkve, pa se vjerojatno nastavlja u crkvi ispod pločnika, ukoliko ga nisu tamo uopće demolirali i građevno kamenje upotreбили za zidanje crkve. Na ovu misao navodi činjenica da nisu kod gradnje crkve pretpostavljeni kasnoantički

⁷ B. Benussi, *Nel medio evo*, Poreč 1897, str. 18, nap. 41; M. Prelog, *Poreč*, Beograd 1957, str. 20, nap. 17.

zid jednostavno uklopili u zapadni zid crkve, pa sam baš zbog toga najprije pretpostavljao da je zid mlađi od crkve. Ali da je tako, išao bi pravokutno na crkvu i ne bi bio otklonjen u zapadnom pravcu za 8° prema sjeveru. Zato ga stavljam pod znakom upitnika u kasnu antiku (IV' možda V st.). Arhitektonska peta, spolija u zidu i nađena kasnoantička keramika (u zasipnom sloju oko zida su bili nađeni i ulomci prethistorijske i ranosrednjovjekovne kućne keramike, koja je inv. pod br. S 3272-tab. II, 3; do planiranja je morala doći poslije sahranjivanja mrtvaca u grobu ispred glavnoga ulaza u crkvu, budući da se ulomci ranosrednjovjekovne keramike koji su bili nađeni iznad groba i na kraju kasnoantičkoga zida spajaju po lomu) potvrđivali bi pretpostavljenu starost iskapanoga zida.

Manja sonda oko 25 m južno od današnjeg jugoistočnoga ugla crkve je dala nešto ranosrednjovjekovne keramike kućne proizvodnje (inv. br. S 3274) s valovnim ukrasom, životinjske kosti (uglavnom otpaci od kuhinje, a neke polirane su služile najvjerojatnije kao oruđe grnčara), spaljenu glinu s negativnim otiscima tankih drvenih palica i građevno kamenje. Konfiguracija zemljišta zapadno od sonde ukazuje na postojanje građevnih objekata na južnim padinama brežuljka.

Opisani manji arheološki zahvati oko crkve sv. Foške i u njoj dali su ako sumiramo, ove rezultate:

1. pokazali su da je bio brežuljak naseljen već u prethistoriji;
2. Na brežuljku su se nalazili u antici građevni objekti (možda kultnoga značaja);
3. u VI st. je bila izgrađena na splaniranim ruševinama spaljene antičke odnosno kasnoantičke građevine crkva sv. Foške, za koju su značajne polukružna izbočena apsida, ukrasne lezene, koje su išle do krova, na vanjskim površinama perimetralnih zidova, povišeni poprečni zidovi i kameno crkveno pokućstvo;
4. crkva je bila vjerojatno oštećena, zapaljena i privremeno napuštena oko god. 600, kada su upadali u Istru Avari i Slaveni; u to vrijeme ide možda i spoliranje oltarnoga groba;
5. na južnim padinama brežuljka su se u ranom srednjem vijeku nalazile građevine profanoga značaja;
6. crkva je ponovno služila svojoj svrsi oko god. 800; tada su vjerojatno postavili novi pločnik, adaptirali prozore i povišili uzdužne zidove do visine poprečnih;
7. današnji izgled je dobila crkva u XVI i XVII st.

Troapsidalna dvoranska crkva sv. Šimuna u *Guranu* kod Vodnjana je bila u proljeće 1957. god. do kraja očišćena i istražena. U sredini crkve bio je nađen na liniji uzdužne osovine oltar s križem, a zapadno od bočnog ulaza na južnoj strani kamena klupa, za koju je bio upotrijebljen poklopac sarkofaga; nađen je bio i jedan ulomak prozorske rešetke s troprutastim ukrasom.

Travnja 1958. god. izvedeno je reviziono iskapanje na području trobrodne bazilike u *Guranu* kod Vodnjana. Sonda zapadno od crkve dala je negativni rezultat. Unutrašnjost bazilike bila je očišćena gotovo u cjelini (sl. 11); kod

toga je bilo nađeno više ulomaka kamenog crkvenog pokućstva, koje stavljam u razdoblje od VI do IX st., ulomci freskirane žbuke i u sjevernom brodu vidljivi zidani grob, u kome je bila izvorno kamena urna s relikvijama.

Kod iskapanja na *Kacavancu* kod Dvagrađa je došla na vidjelo manja grobna crkva sv. Petra, koja je dvoranskoga tipa s tri apside: srednja je polukružna i nadsvodena polukupolom, bočne pačetrovinaste s bačvastim svodom. Grobovi oko crkve i detalji na srednjoj apsidi stavljaju objekat u X st.

II REKOGNOSCIRANJE TERENA

I. Groblja. Na parceli sjeverno od župne crkve u *Šišanu* bili su nađeni za vrijeme talijanske okupacije kosturni grobovi s velikim obložnim pločama. Na istočnoj polovini parcele nisu bili po sjećanju stanovnika nikada izvođeni bilo kakvi radovi. Groblje pripada vjerojatno troapsidalnoj crkvi, ostaci koje (dio sjevernog zida i dio sjeverne polukružne ucrtane apside) vidljivi su između župne crkve i Narodne škole.

U kolovozu 1956. god. primijetio sam da je na njivi istočno od kapelice sv. Antuna sjeverno od *Novigrada* izorao traktor kamene ploče. Kad sam se prošetao po njivi, primijetio sam uz izorane ploče i ljudske kosti. Kraća sonda u blizini dala je pozitivan rezultat: oko 30 cm ispod današnje površine došao je na vidjelo pravilno orijentirani kostur, koji sam bez daljeg istraživanja (zemlja je bila potpuno isušena) ponovno zatrpao. Vlasnik parcele G. Beltramin iz *Novigrada* upotpunio je gornji nalaz zanimljivim podacima. Po njegovim riječima je traktor izorao već 1954. god. tri kosturna groba, dva s vapnenastim obložnim pločama i jedan s obložnim pločama od cigle i vapnenastom pokrovnom pločom. U trećem grobu je bila sahranjena ženska s prekrizanim rukama i brončanom narukvicom u vidu lanca. Prije prvoga svjetskoga rata su bili nađeni kosturni grobovi s obložnim pločama od cigle (kasnoantički grobovi) na parceli M. Kocjančić sjeverno od crkvice. Zemljište oko crkve je poznato pod imenom *Vrgal*. Zaštitna iskapanja su nužno potrebna, jer će inače biti i preostali grobovi uništeni kod idućih oranja traktorom.

Više lokaliteta s ranosrednjovjekovnim grobovima je bilo utvrđeno 17. travnja 1957. god. i u rujnu mjesecu iste godine zapadno od *Pazina*, o čemu izvještavam podrobnije na drugom mjestu.⁸

Na brežuljku *Grintovac* (kota 324) kod sela *Kosići* (na pola puta između *Žminja* i *Kanfanara*) su, po pričanju tamošnjih seljaka (1. svibnja 1957. god.), za vrijeme talijanske okupacije kopali zemlju koju su vozili u obližnji vinograd. Kod toga su naišli na kosturne grobove s obložnim pločama, u koje nisu dirali, nego su čak odmah prestali s kopanjem zemlje, a na iskopani dio zemljišta navozili kamenje.

U toku iskapanja na *Kacavancu* sam doznao od I. Medena, općinskoga tajnika u *Kanfanaru*, da se nalaze u blizini sela *Okretići* na zemljištu *Baštija* jednaki grobovi kao na *Kacavancu*. Od radnika sam doznao da su god. 1954. naišli na oranici M. Jelenića iz *Kanfanara*, koja se nalazi iz apside sv. *Petro-*

⁸ Vidi nap. br. 2.

nile (Petrnja), na široki grob s obložnim pločama, u kome su bila sahranjena dva mrtvaca. Kod jednoga je bila nađena pletena bronzana narukvica, koju su, na žalost, zabacili. Slične grobove kao na Kacavancu sam našao i u blizini sela *Korenići*, oko 50 m istočno od kuće br. 27. Svi vidljivi grobovi (dva s obložnim vapnenastim pločama, jedan zidani, jedan s poklopnim pločama na dvije vode i jedan u prirodnoj udubini) spolirani su, a jednako i grobljanska crkva sv. Šimuna, od koje se naziru samo ostaci temeljnih zidova. Po pričanju seljaka (Mate Korenić) stari se grobovi nalaze i oko ostataka crkve sv. *Marije Magdalene*, koji se nalaze oko 1 km istočno od sv. Šimuna. Na pola puta između jednoga i drugoga spomenika su uočeni na zemljištu *Vrti* ostaci suhozidnih kućica, a zemlja je na spomenutom mjestu crna i pomiješana s brojnim ulomcima grnčarije. Sjeverno od *Korenića* (oko 1 km), na kraju zvanom *Poprtine*, nalazi se grob s velikim obložnim pločama, koji bi trebalo istražiti (vjerojatno brončanodobni dolmenski, a možda i osamljeni ranosrednjovjekovni grob).

Lijepo rezultate je dao posjet malom naselju *Betika* kod *Barbarige* (14. rujna 1957. god.). Zapadno od kuće br. 118 nalaze se ostaci starokršćanske crkve sv. Agneze (Nježe). Oko crkve se nalazilo groblje; zapadno i južno od objekta je više grobova i vidljivih, jer su rubovi obložnih ploča iznad današnje površine zemljišta. Po pričanju A. Brnčića bili su nađeni grobovi i kod velike starokršćanske crkve sv. *Andrije* oko 200 m zapadno od naselja. Jedan grob se nalazio iza oltara, a brojni oko crkve. U jednom grobu je bila nađena bronzana (?) naušnica rastavljenih krajeva, karičica koje je bila ukrašena urezanim kosim crtama.

I na iskapanju na Malom vrhu kod *Sovinjskih Brda* doznao sam da su bili nađeni stari grobovi s obložnim pločama kod recentne crkve sv. *Jelene* i ispod pločnika i oko romaničke crkve sv. *Martina* kod dvora *Majeri*.

2. *Gradevni objekti profanoga značaja*. Sjeverno od *Novigrada* je naišao traktor OPZ *Novigrad* na zemljištu *Rajnis*, koje se nalazi između morske obale i puta za *Karpinjan*, na neki zid. Manja sonda, koja je bila iskopana 30. kolovoza 1956. god., donijela je na vidjelo najdonji red malterom vezanih lomljenaca 55 cm š. zida (očuvani vrh zida je 20 cm), koji je išao skoro u smjeru S-J. Na istočnoj strani zida je utvrđeno 130 cm š. i 32 cm v. ognjište, ispod koga se nalazio 28 cm deb. sloj crvene zemlje pomiješane s ugljenom, malterom i ulomcima grnčarije (npr. svjetiljka žute boje, inv. pod br. A 4139). Pokonstantinov bronzani novčić (gotovo potpuno izlizan) u ognjištu, zemljama svjetiljka ispod ognjišta i kao najmlađi nalaz gornji dio lonca (inv. br. S 3289, tab. II, 4 i tab. IX, 1) smeđe boje (ušće lonca je kratko, ispruženo prema vanjskoj strani i čunjasto odsječeno, rame je ukrašeno u tri reda višetravnim urezanim talasastim crtama; vel.: priječnik usta 17 cm, oč. v. 8 cm, deb. 0,4 cm–0,7 cm) datiraju zid i ognjište u VI st. (najvjerojatnije na kraju VI st.) Dalja istraživanja bila bi poželjna, budući da obećava opisana sonda gradu, koja bi s arheološke strane osvjetljavala pitanje naseljavanja panonskih bjeGUNACA u Istru.⁹

⁹ J. Rus, *Johannes-zadnji škof panonske, a prvi istarske Emone*, Glasnik Muzejskega društva za Sloveniju, L. XX, zv. 1–4, Ljubljana 1939, str. 152 sl.

Na drugom mjestu¹⁰ izvještavam o iskapanju manje ranosrednjovjekovne izolirane građevine kod sv. Lucije kraj Heka.

3. *Skulptura*. U *Novigradu* je bio zabilježen 28. kolovoza 1956. god. u dvorištu kuće u ul. O. Padovani br. 24 mramorni kapitelić (tab. I, 5) s visokom, više puta raščlanjenom abakovom pločom, koja je zaključena na donjoj strani letvicom s urezanom cik-cak crtom i ukrašena velikom stiliziranom rozetom. Kapitел je ispunjen s osam jednakih glatkih kopljastih listova i pupoljcima. Vrijeme izrade: VI st. Vel.: priječnik osnove 17 cm, v. 20 cm, š. gornjih stranica 22 cm × 22 cm.

Na tavanu župne crkve sv. Pelegrina u *Umagu* našao je B. Fučić, stručni suradnik Jadranskog instituta u Rijeci dio pregradne ploče (tab. III, 1) od vapnenca, koja je bila djelomice grubo izgladna, a u ostalom dijelu ukrašena motivom košarinog dna.¹¹ Srednji prutak troprutastih traka je s izuzetkom kod križa širok, a bršljanovi listovi su uokvireni. Zadnja strana ploče bila je god. 1368. upotrebljena sekundarno za natpis. Po trakama stavljam ploču u X st.¹² Vel.: 55 cm × 27 cm × 8 cm. Od jeseni 1956. god. se nalazi ploča u Arh. muzeju Istre (inv. br. S 3051).

U *Loborici* je utvrđen u veljači 1957. god. na vanjskoj strani grobljanskoga suhozida sjeverno od ulaza u groblje dio pregradnoga stupa (tab. III, 3) od vapnenca, koji je obrubljen na uzdužnim stranicama dvojnimi okvirom. Ukrašen je dvoprutastom talasastom viticom zaobljenog prijesjeka, od koje se odvajaju (tu se nalaze populjci) po uobičajenom rasporedu dvoprutaste trake sa završnim volutama u vidu krugova. Stup stavljam zbog prijesjeka traka u VIII st. Vel.: oč. v. 35 cm, š. 20 cm.

Kod bunara Potin u blizini *Peroja* su bila 28. ožujka evidentirana dva glatka vapnenasta poklopca od sarkofaga. Idu u red poklopaca na dvije vode s ugaonim akroterijima. Jedan je očuvan samo djelomice (š. 80 cm, v. 36 cm, oč. duž. 100 cm), drugi u cjelini (duž. 180 cm, š. 100 cm, v. 40 cm). Zadnji (sl. 12) je na jednoj od kraćih stranica ukrašen urezanim dvojnimi krugom, koji je ispunjen Kristogramom. Ispod vodoravnih kraka nalaze se apokaliptička slova. Poklopac stavljam u VI st.

U selu *Mali Ježenj* je bio 18. travnja 1957. god. zabilježen inače već poznati¹³ dio nadvratne grede (sl. 13) od vapnenca, donesen s ruševina crkve sv. Elizabete (Špete), koji je bio kao spolija uzidan u kuću br. 4 (vlasnik Stj. Jekić). Greda (sada se nalazi u arh. odjelu pazinskoga Muzeja) je odbijena s oba dvije uzdužne strane i ukrašena uzorcima iz repertoara pleterne skulpture (X-križ u kvadratu s unutra povijenim stranicama, četiri luka izvedena u jednom potezu, dva isprepletana zašiljena ovala i dvije dijagonalno po-

¹⁰ Vidi nap. br. 2.

¹¹ B. Fučić, O pleteru u Istri, Riječki list, god. VI, br. 26861761, 12. stud. 1952, str. 3.

¹² R. Kautsch, Die röm'sche Schmuckkunst in Stein vom 6. bis zum 10. Jahrhundert., Röm. Jahrbuch für Kunstgeschichte, III Bd., str. 67.

¹³ V. Bratulić, Istraživanje vremenskog kontinuiteta naseljavanja na sektoru Tinjan - sv. Petar u Šumi - Pazin, Ljetopis JAZU, knj. 61, Zagreb 1956, str. 230.

stavljene cik-cak trake s petljom na uglovima i križem i rozetama u nastalim rombičnim poljima), ali su uske trake zaobljenog prijesjeka jednoprutaste, a površina oko pojedinih motiva izdubena tako, da ovi nekako plivaju u nevjesto izdubenim otocima, dok je površina ostaloga dijela grede u istom nivou kao gornja površina ukrasa. Gredu stavljam u široki vremenski raspon od VIII st. do XII st. Vel.: oč. š. 60 cm, v. 29 cm, deb. 20 cm.

Ante Glavičić, tada upravitelj Muzeja u Pazinu, pronašao je svibnja 1957. god. u kući Fume Rabar iz sela *Vladići* (Ladići) dobro očuvani bizantinski kapitel (tab. III, 2) od vapnenca. Kapitel je ukrašen s četiri ugaona akantova lista i sa po dva slična nasuprot postavljena lista između ugaonih listova. Rubovi listova su oštro postavljeni na osnovno polje, a time dobiveni svjetlosni kontrasti su još više naglašeni rupicama, koje su bile izrađene svrdlom. Kapitel (sekundarno bio je upotrijebljen za stožer stupe) donešen je vjerojatno s nestalih ruševina crkve sv. Justa, koja se nalazila na padini sjeverno od sela. Vel.: 27 cm, priječnik donje strane 22 cm, š. gornjih stranica 29 cm × 29 cm. Sada se nalazi u arh. odjelu pazinskoga Muzeja.

Prilikom rekognosciranja područja između sv. Lovreča Pazenatičkoga i Kanfanara (8. svibnja 1957. god.) naišao sam u *Baratu* na dio vratnoga okvira (sl. 14) od vapnenca, koji je bio u istoj funkciji postavljen u kući br. 12 (vlasnik M. Brozina). Greda je letvičasto uokvirena i ukrašena širokom ranoromaničkom talasastom viticom gotovo pačetrovnoga prijesjeka; od vitice se naizmjenično odvajaju u vidu krugova trake s trolistom na kraju. Greda je bila donešena s ruševina ranoromaničke benediktinske crkve sv. Petra »in Vincolis« u Fratiji (Ulešičeva stancija),¹⁴ za koju su značajne tri polukružne izbočene apside. Ovom prilikom se može spomenuti i srebrna kapsela, koja je bila god. 1907. nađena kod spomenutih ruševina i ponudena uz pretjerano visoku cijenu u otkup gradskom Muzeju u Puli i kojoj je kasnije nestao trag.¹⁵ Poklopac kapsela (tab. II, 6 d) je bio ovalan i ukrašen s tri urezana kruga, koji su bili ispunjeni križem jako raširenih krakova. U kapseli se nalazio srebrni križ (tab. II, 6 a, b; v. 7 cm, š. 4 cm) s rupicom na vrhu uzdužnoga kraka, koji je visio na lančiću s kukom (tab. II, 6 c). Krakovi križa su rašireni i završavaju u vidu otvorene knjige. Na prednjoj strani vodoravnoga kraka piše PETRUS, na zadnjoj VOTUM SOL i ispod (već na uzdužnom kraku) VII.

Prilikom rekognosciranja terena od Paza do Katuna u dolini Raše (24. srpnja 1957. god.) evidentiran je u *Boljunu* (sakristija župne crkve) ulomak u dva dijela raščlanjene grede (tab. III, 5) od vapnenca. Greda je ukrašena s dvije dvoprutaste trake i kukama srednje etapne faze, koje idu s lijeva na desno. Vrijeme izrade: kraj VIII. st. Vel.: v. 16 cm, oč. š. 28 cm, deb. 11 cm. Ulomak je bio donešen od gotičke crkve sv. Petra, koja je bila izgrađena na ruševinama veće starije (predromaničke?) crkve. Ispred župne crkve u Boljunu su bila zabilježena dva ranoromanička (?) kapitela od vapnenca (tab. III, 4). Vel.: priječnik osnove kod jednoga 20 cm, kod drugoga 30 cm, v. prvoga 45 cm, drugoga 50 cm.¹⁶

¹⁴ B. Schiavuzzi, *Due Castelli*, AeM, vol. XXXI, Poreč 1919, str. 113.

¹⁵ *Atti del Museo Civico di Pola*, A. IV, Pula 1924, str. 5.

Na vratnim pilastrima u dvorištu A. Brščića u *Betiki* kod Barbarige br. 118 postavljena su dva, a u samom dvorištu se nalazi još jedan starokršćanski kapitel (pol. V st.) od vapnenca. Kapiteli (tab. IV, 7) su ukrašeni s četiri glatka ugaona i četiri glatka kopljasta centralna lista i s osam ugaonih voluta po uobičajenom rasporedu. Abakova ploča je raščlanjena, cvijet stiliziran. Vel.: v. 23 cm, priječnik osnove 20 cm, š. gornjih stranica 32 cm × 28 cm. Kapiteli su bili izvađeni iz ruševina crkve sv. Andrije.

U ruševinama danas još samo u temeljima očuvane crkve sv. *Andrije* bilo je nađeno u raznim zgodama dosta ulomaka kamenog crkvenog namještaja, koje je bilo djelomice pohranjeno u gradskom Muzeju u Puli, vodnjanskom lapidariju, a djelomice uzidano u cisternu iza kuće br. 118 u *Betiki* i u sjeverni zid manje privredne zgrade u sklopu kuće br. 118. U Arheološkom muzeju Istre nalaze se u lapidariju V, zapadna stijena, izloženi ulomci od dva ciborijalna luka od vapnenca, a u lapidariju VI, istočna stijena, dio pregradne ploče. Svi ulomci potječu iz zbirke bivšega gradskoga Muzeja (Museo Civico) te su imali i stare inventarne brojeve (br. 19 i br. 21).¹⁷ U slijedećem tekstu donosim njihov opis:

1. Ulomak (inv. br. S 24, tab. VII, 1a) s rubnom letvicom, mrežom od četiri troprutaste talasaste trake i završnim dijelom ukrasnoga motiva od isprepletene troprutaste trake sa širokim srednjim prutkom, u koji su bile u pravilnim razmacima usvrđane rupe u kružićima. Vel. oč. v. 50 cm, š. osnove 18,5 cm, deb. 12 cm.

2. Ulomak (inv. br. S 24, tab. VII, 1 c) s rubnom letvicom i spomenutim ukrasnim motivom sa širokim srednjim prutkom. Vel.: 33 cm × 26 cm × 12 cm.

3. Ulomak (inv. br. S 24, tab. VII, 1 b) s rubnom letvicom, spomenutim ukrasnim motivom, naopako okrenutim troprutastim sidrom i troprutastom trakom, koja pripada uzorku međusobno povezanih trotračnih pereca. Vel.: 34 cm × 33 cm × 12 cm.

4. Ulomak (inv. br. S 21, tab. IV, 4 b) s rubnom letvicom. Ukrašen je s dvije dijagonalno postavljene cik-cak troprutaste trake, koje prave na uglovima petlje, i kopljastim listom, u koji su bile usvrđane rupice u kružićima. Vel.: oč. v. 50 cm, š. osnove 18,5 cm, deb. 12 cm.

5. Ulomak (inv. br. S 116, tab. III, 6) ukrašen s troprutastim kvadratno-čvornim pletenom. Kvadrati su ispunjeni stiliziranim lišćem i grozdovima. Vel.: 40 cm × 36 cm × 11,5 cm.¹⁸

Ciborijalnom luku S 24 (izvorna vel.: v. 125 cm, š. 180 cm, deb. 12 cm) pripadaju dva ulomka uzidana u *Betiki*: 1. Ulomak s troprutastom trakom, koja pripada uzorku međusobno povezanih pereca. Vel.: 13 cm × 8 cm; 2. Ulomak (tab. VII, 1 e) s rubnom letvicom, troprutastim naopako okrenutim sidrom i troprutastom trakom, koja pravi uzorak od četiri međusobno povezana pereca. Vel.: 36 cm × 40 cm.

¹⁶ Spomenike preromaničke skulpture iz sv. Petra kod Boljuna spominje G. Caprin u *L'Istria nobilissima*, Parte I, Trieste 1905, str. 69.

¹⁷ B. Schiavuzzi, n. dj. (Attraverso), str. 101 (tu spominje, da je oko god. 1903. iskapao u *Betiki* kapitan Schwalb).

¹⁸ G. Caprin, n. dj. str. 69, sl. na str. 71.

Na istom mjestu (sjeverni zid kućice) uzidani su još slijedeći ulomci od vapnenca:

1. Medaljon, ukrašen križem, čiji su krakovi rašireni i zaključeni u vidu otvorene knjige. Priječnik medaljona je 22 cm.

2. Jedna od strana imposta s rubnom letvicom, koja je ukrašena kosim urezima. Osnovno polje je podijeljeno s dvije vodoravne letvice u tri dijela: u gornjemu je ptica, koja zoblje žitni klas, dok su donja ukrašena kosim urezima tako, da sačinjavaju ukras u vidu ribljih kostiju. Vel: v. 28 cm, š. donje stranice 10 cm, š. gornje stranice 17 cm.

3. Ulomak u dva dijela raščlanjene grede (tab. IV, 1), koja prelazi na desnoj strani u luk. Gornji dio je ukrašen kukama srednje etapne faze, koje idu s lijeva na desno, donji rubnom letvicom i natpisom: ROCTEGAUSUS IN MERIT(O). Vel.: oč. š. 48 cm, v. 19 cm.

I u vodnjanskom lapidariju su se nalazili ulomci, koji pripadaju već opisanim dijelovima kamenog pokućstva iz crkve sv. Andrije. Ciborijalnom luku S 24 pripada još jedan ulomak s uzorkom trotračnih perca (tab. VII, 1 d; vel. 24 cm × 16 cm × 12 cm) i na žalost izgubljeni ulomak, koji je bio ukrašen uzorkom međusobno povezanih trotračnih perca i troputastom trakom sa širokim srednjim prutkom (vidi na tab. VI). Ciborijalnom luku S 21 pripada ulomak (tab. IV, 4a), koji je ukrašen na isti način kao već opisani dio luka. Vel.: š. osnove 18,5 cm, oč. v. 43 cm, deb. 12 cm. Ploči S 116 pripada ulomak (tab. IV, 3) s istim ukrasnim uzorkom. Vel.: 32 cm × 20 cm × 11,5 cm.

Iz istoga nalazišta su bili izloženi u vodnjanskom lapidariju po kratkim bilješkama u literaturi¹⁹ još drugi spomenici predromaničke skulpture, koji su bili dovezeni u Vodnjan 28. listopada 1927. god.,²⁰ tj. dva dana prije svečanog otvaranja samoga lapidarija. Bilješke su dosta škrte opisima. B. Tamaro spominje »alcune lastre con bei motivi di ornate a treccia e a foglie stilizzate, probabilmente plutei che chiudevano l'iconostasi della chisetta secondo il tipo così diffuso in Istria tra il VI e VIII secolo«,²¹ a D. Rismondo samo »Altri frammenti di valore d'arte bizantina, furono acquistati . . .«²² Kako je vodnjanski lapidarij 1946. god. pretvoren u kinodvoranu, a kod toga je bilo po pričanju očevidaca, na žalost mnogo spomenika upotrebljeno kao građevni materijal, i danas se nalaze ili pod žbukom ili u samom zidu kinodvorane, iz mase preostalih spomenika, koji su bili 17. studenog 1949. god. preneseni u Arh. muzej Istre u Puli (sami spomenici nisu bili inventirani, a u koliko je postojao neki popis, moramo ga danas tražiti još najprije u tršćanskom Konzervatorskom zavodu, u fototeci koga se nalaze i snimci lapidarija) teško je izdvojiti one, koji su bili nađeni u Betiki. Pomoću slika vodnjanskoga lapidarija, u prethodnom tekstu opisanih spomenika i navedenih podataka iz literature, mogu se pripisati nalazištu sv. Andrije kod Betike još slijedeći spomenici:

¹⁹ D. Rismondo, Dignano d'Istria, Ravenna 1937, str. 224; Notizie degli scavi, Ser. VI, vol. IV, Roma 1928, str. 408 (piše B. Tamaro).

²⁰ Po bilješki B. Tamaro u n. dj. (Notizie) je došlo do vađenja građevnoga kamena iz crkve sv. Andrije tek u god. 1928.

²¹ B. Tamaro, n. dj., str. 408.

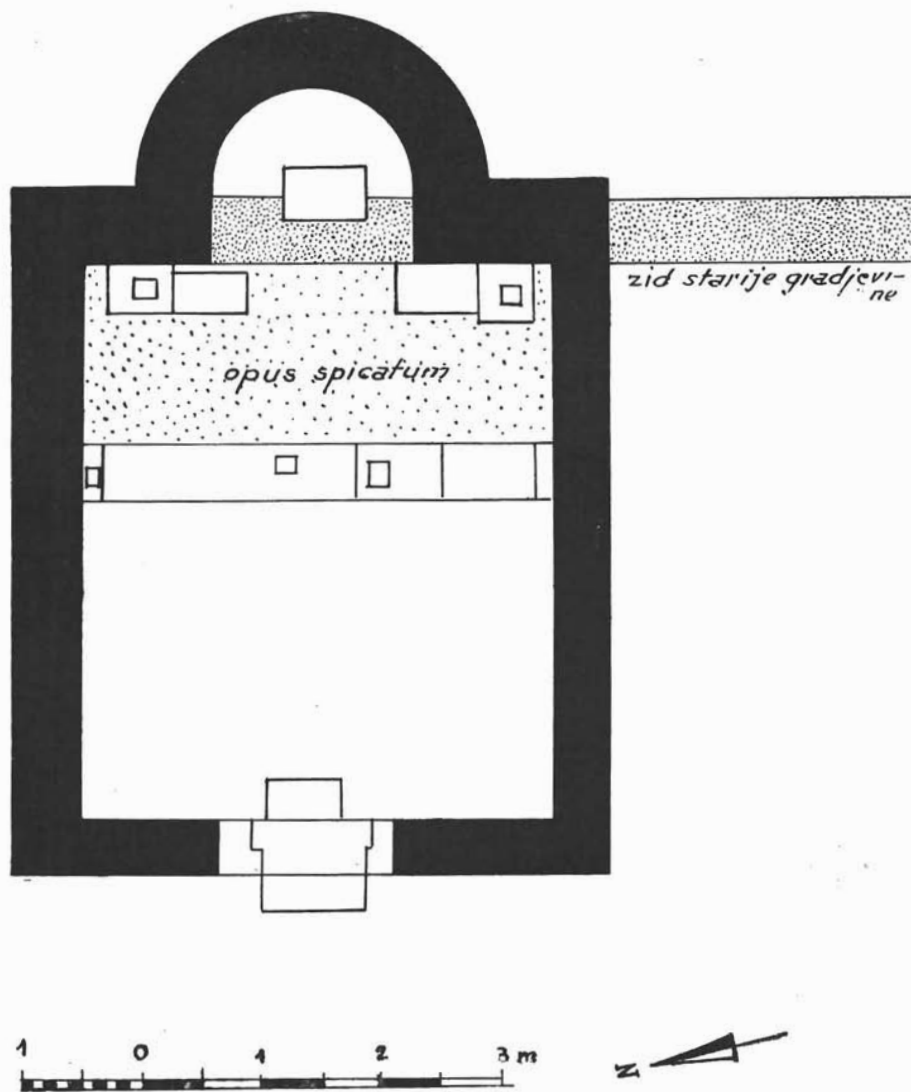
²² D. Rismondo, n. dj., str. 224.

Sl. 1. Sovinjsko brdo, grob br. 13.

Sl. 2. Curan, sv. Šimun, Pogled na zidline obiteljskih grobova.

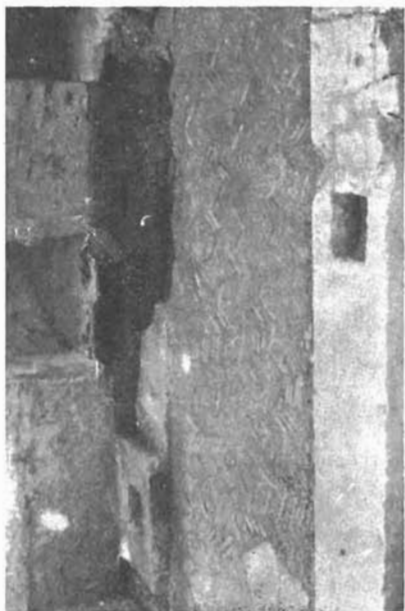

Sl. 3. Midnjan. Tlocrt romaničke crkve sv. Martina.

Sl. 5. Sv. Foška kod Žminja. Pogled na sjeverni zid i pročelje sa zvonikom.
Sl. 6. Sv. Foška kod Žminja. Pogled na južni zid.

Sl. 4

Sl. 7

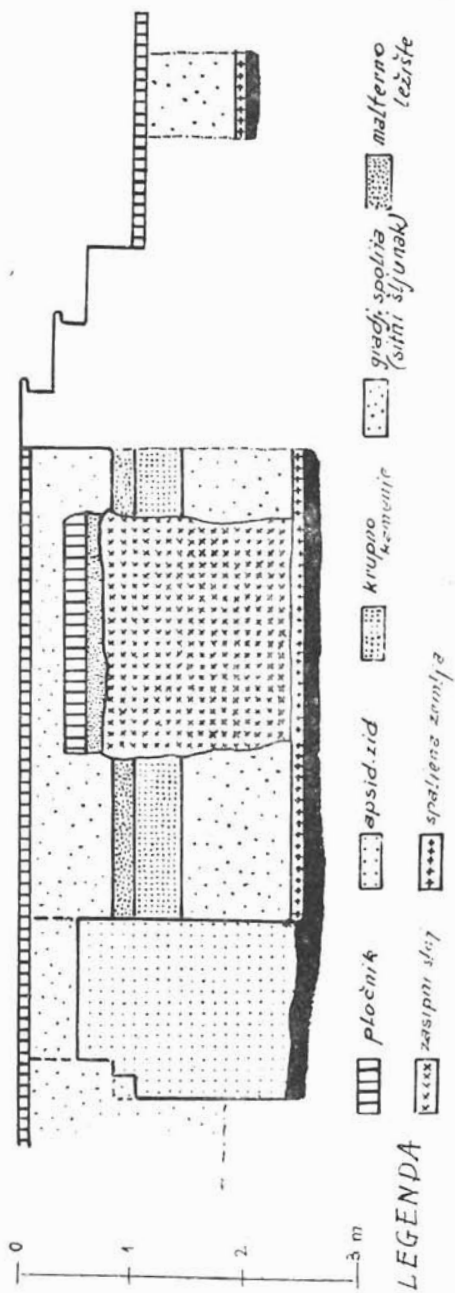

Sl. 9

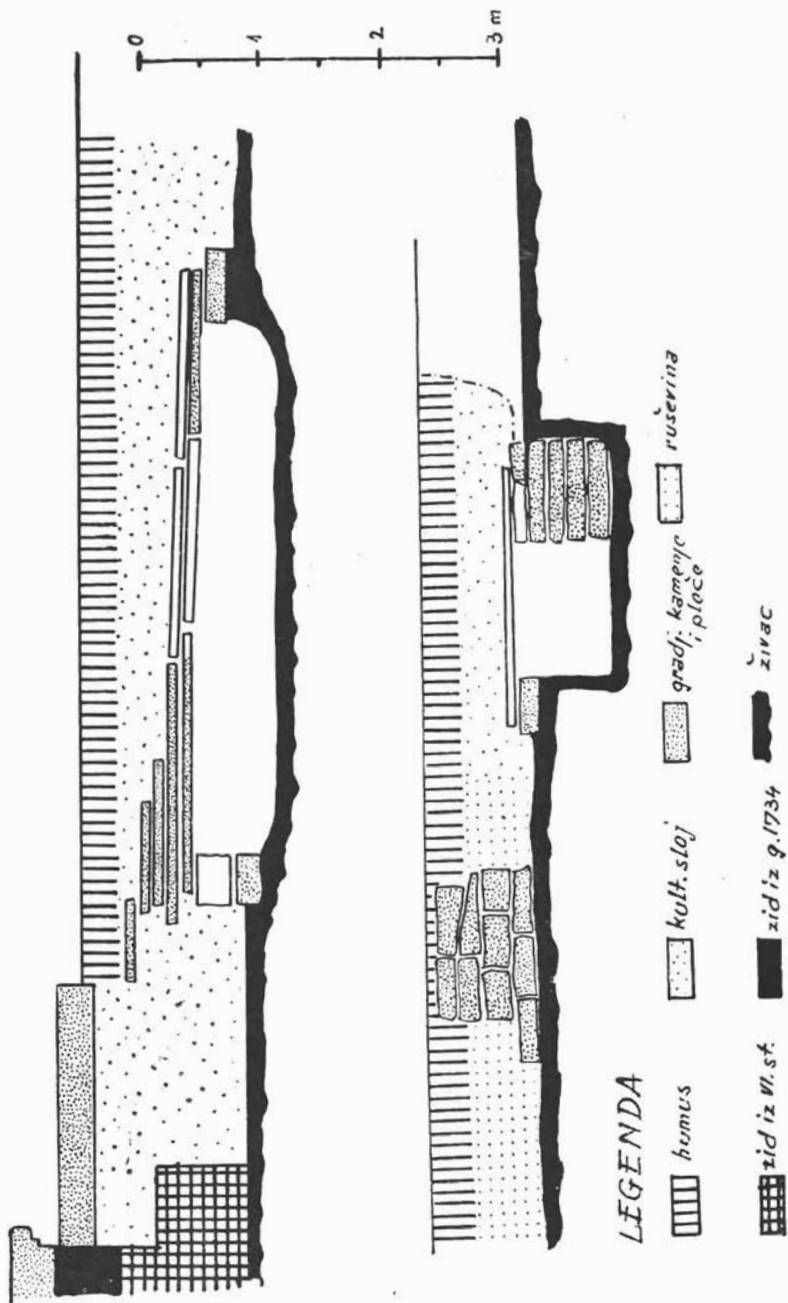
Sl. 4. Midnjan, Unutrašnjost crkve sv. Martina.

Sl. 7, 9. Sv. Foška kod Zminja. Iskopani apsidalni zid s lezanama.

Sl. 9. Sv. Foška kod Zminja. Ranosrednjovjekovna grobnica ispred glavnog ulaza.

Sl. 8. Sv. Foška kod Žminja. Presjek a-a (vidi tlocrt).

Sl. 10.

Sl. 11. Guran. Pogled sa zapada na unutrašnjost trobrodne bazilike.

Sl. 12. Bunar Potin kod Peroja. Poklopac sarkofaga iz VI. st.

Sl. 13. Mali Ježenj. Dio ukrašenog vratnog okvira iz crkve sv. Elizabete.

Sl. 14. Barat. Dio dovratnika iz crkve sv. Petra »in Vincolis«.

Sl. 15. Pula, Ul. 1. maja. Ranosrednjovjekovni popločeni put.
Sl. 16. Lakuža kod Peroja. Kasnoantički zidani grob.

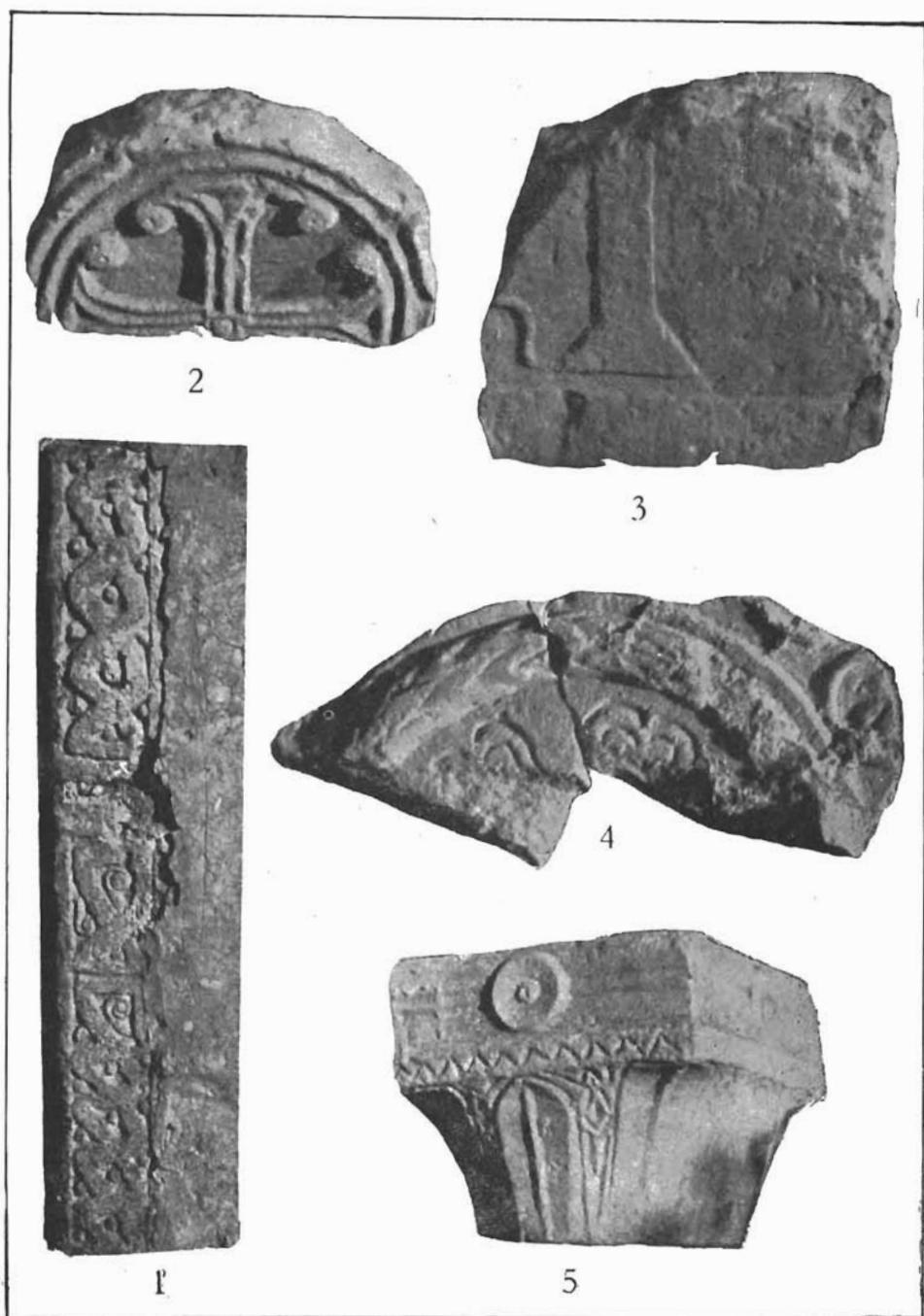

Tabela I. 1 (Midnjan, sv. Martin), 2-4 (sv. Foška kod Žminja), 5 (Novigrad)

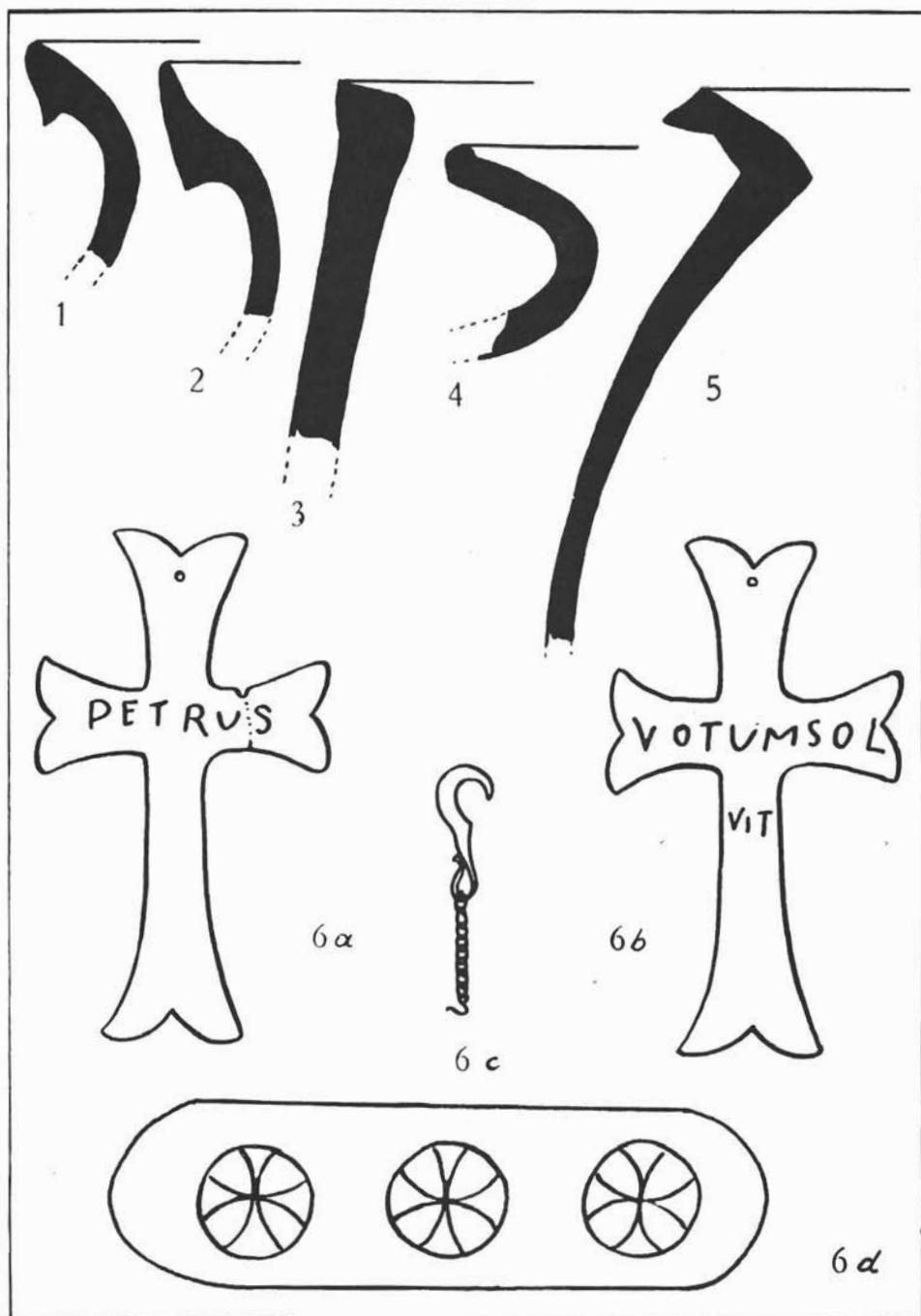

Tabela II. 1-3 (sv. Foška kod Žminja), 4 (Lakuža kod Peroja), 5 (Karpinjan kod Novigrada), 6a-6d (sv. Petar »in Vincolis« kod Barata)

Tabela III. 1 (Umag), 2 (Vladići), 3 (Loborika), 4, 5 (Boljun), 6 (Betika, sv. Andrija)

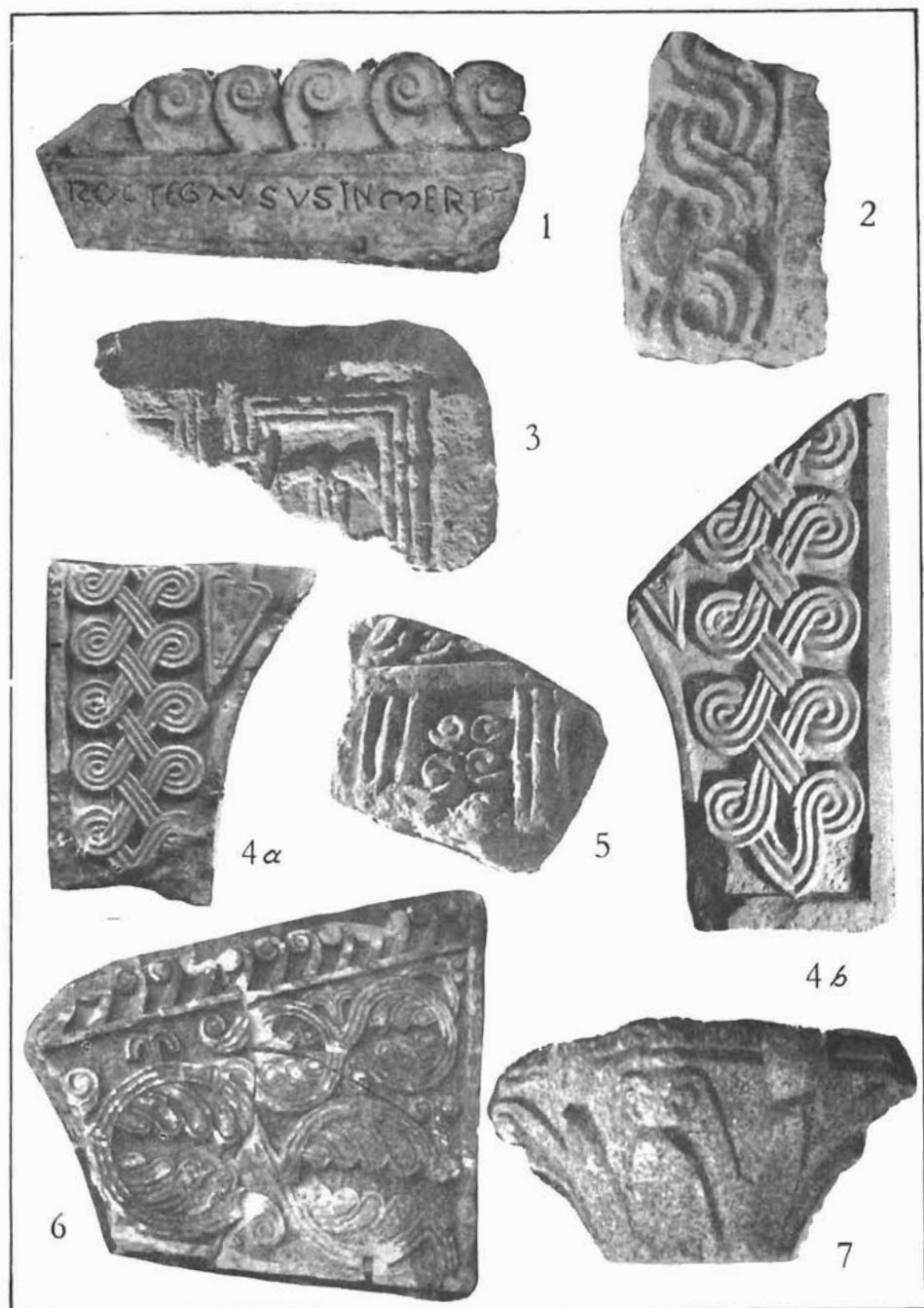
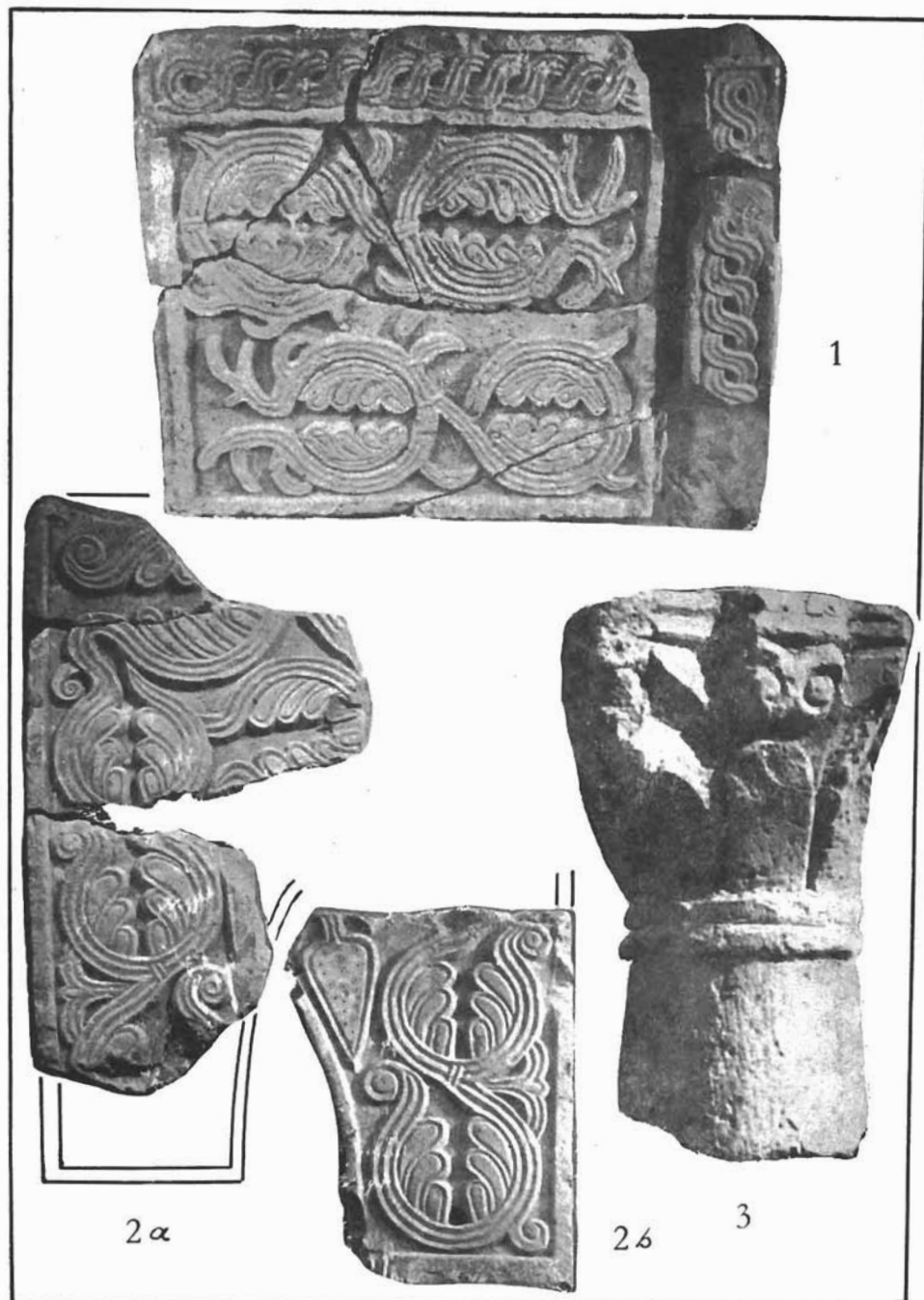

Tabela IV. 1-6 (Betika, sv. Andrija), 7 (Betika, sv. Agneza).

Tabela V. 1 (Betika, sv. Andrija), 2a, 2b (Betika, sv. Andrija?), 3 (Pula, Ul. I. maia).

Tabela VI. Vodnjanski lapidarij.

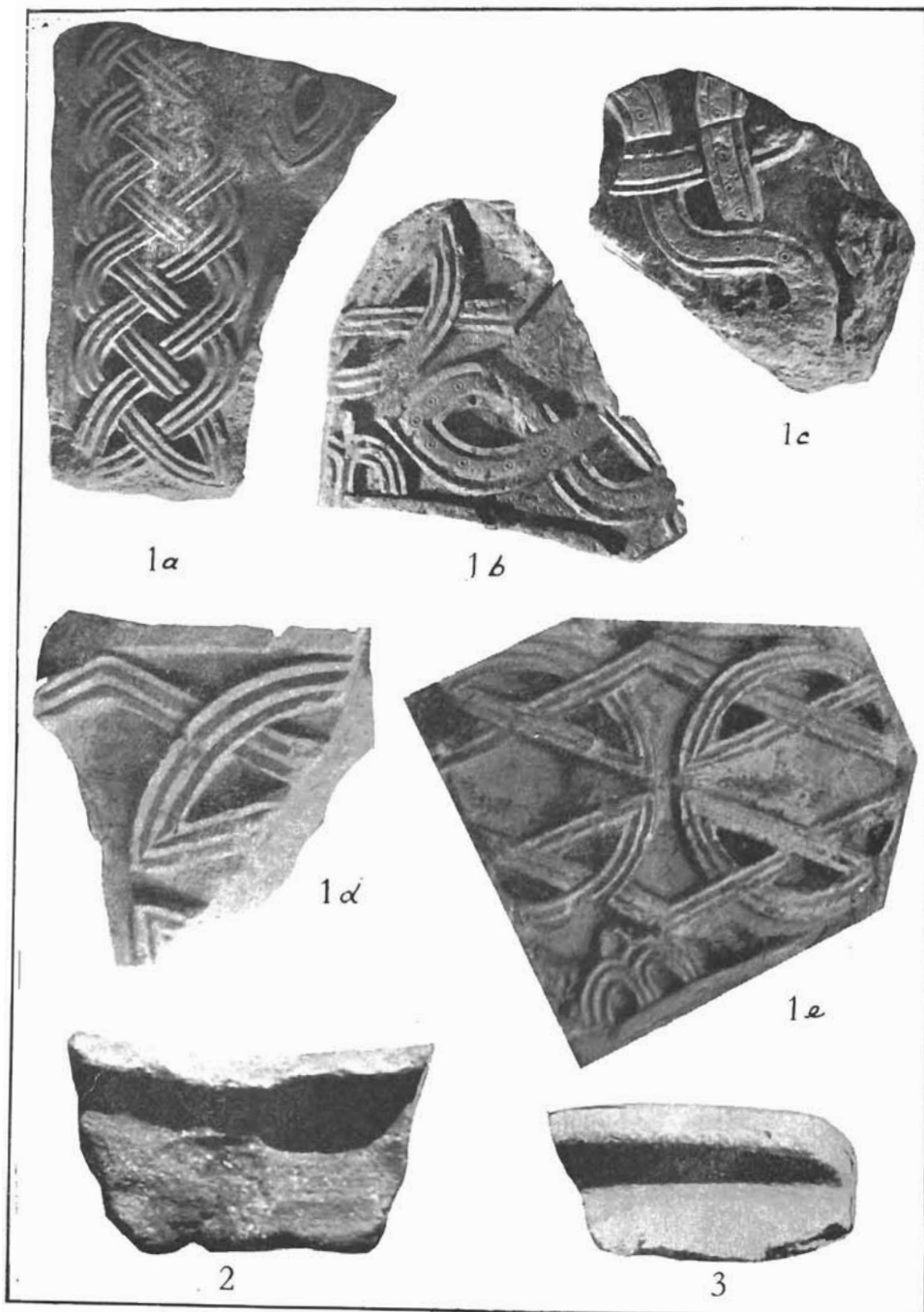

Tabela VII. 1a-1e (Betika, sv. Andrija), 2, 3 (Lakuža kod Peroja).

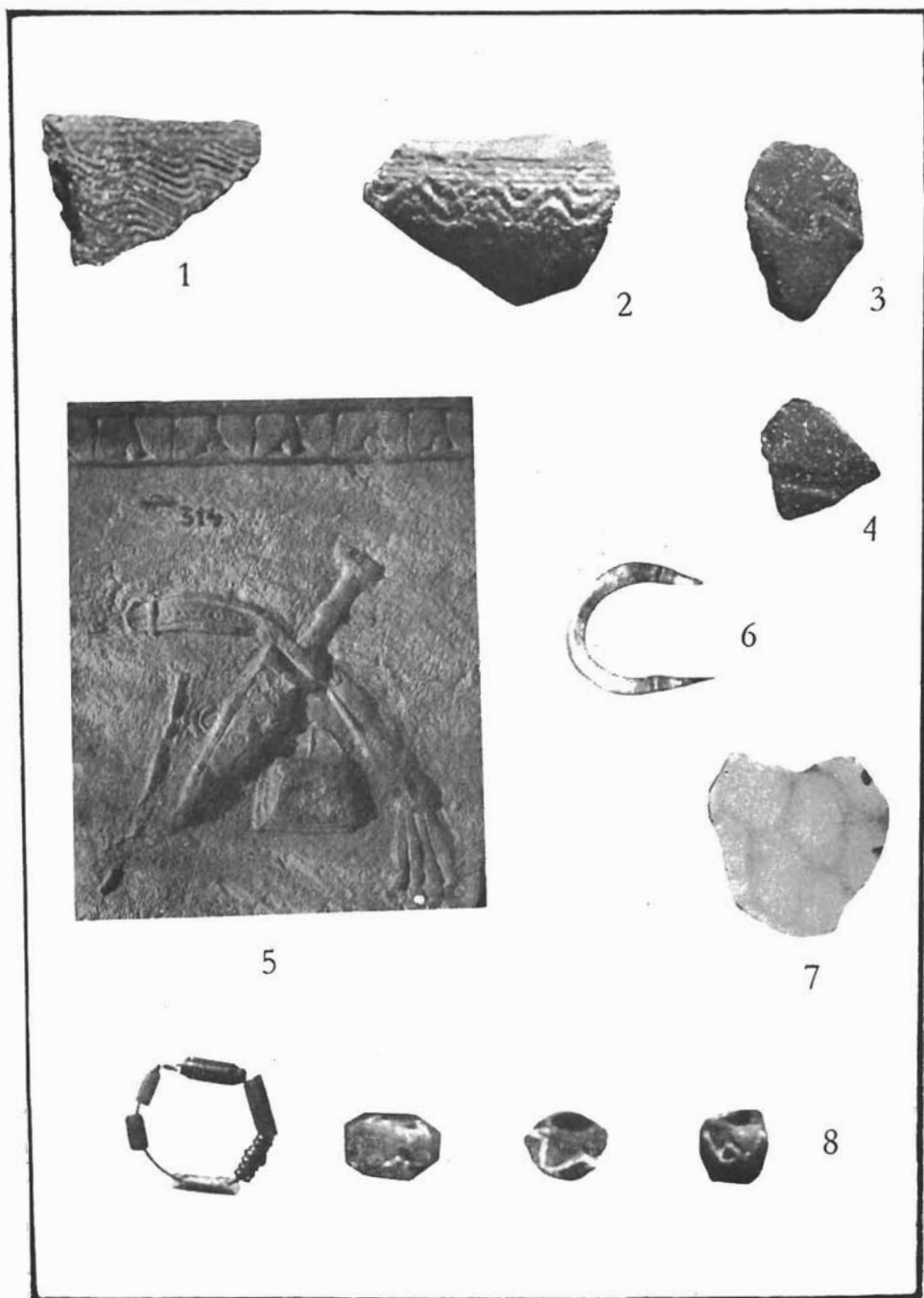
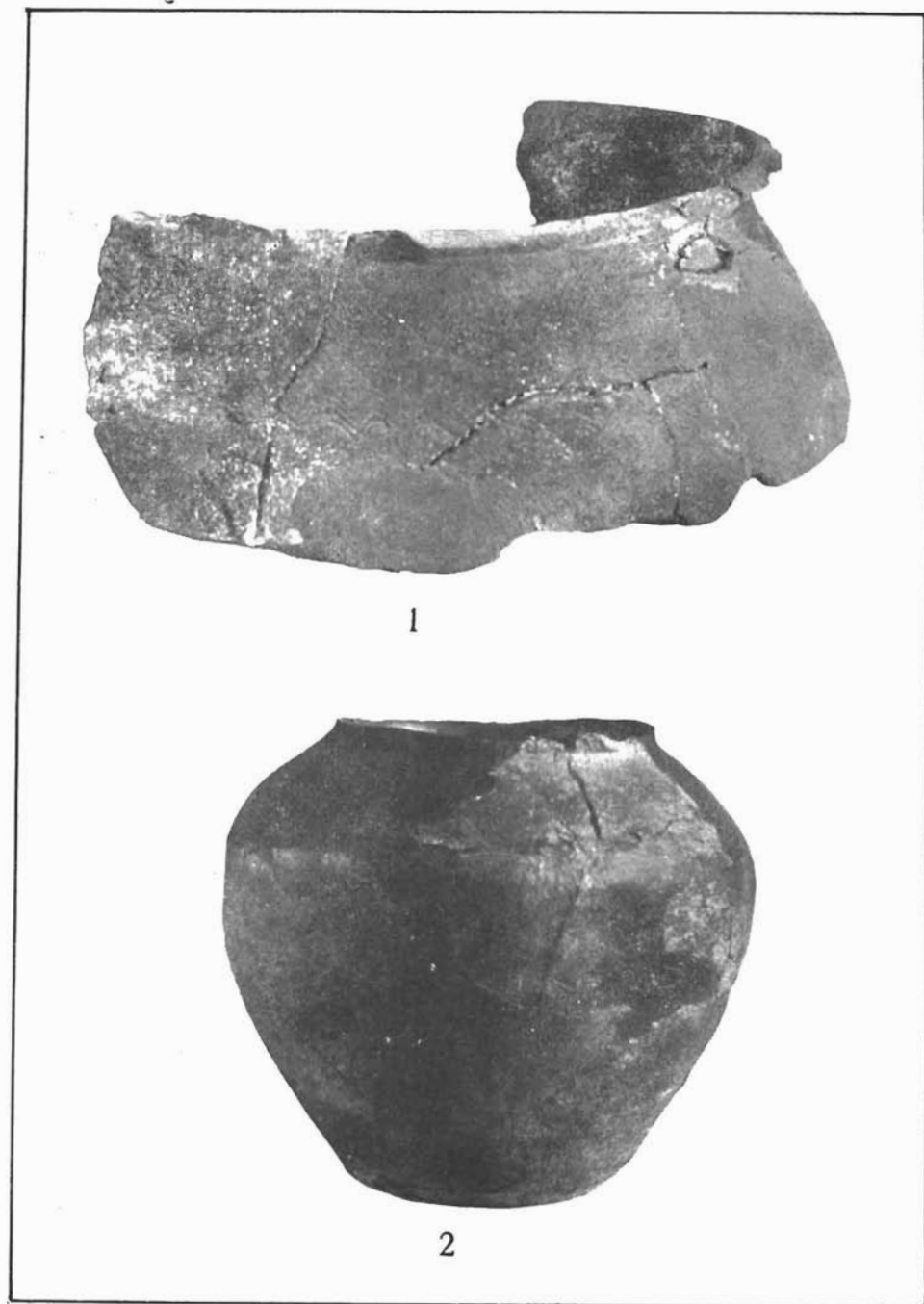
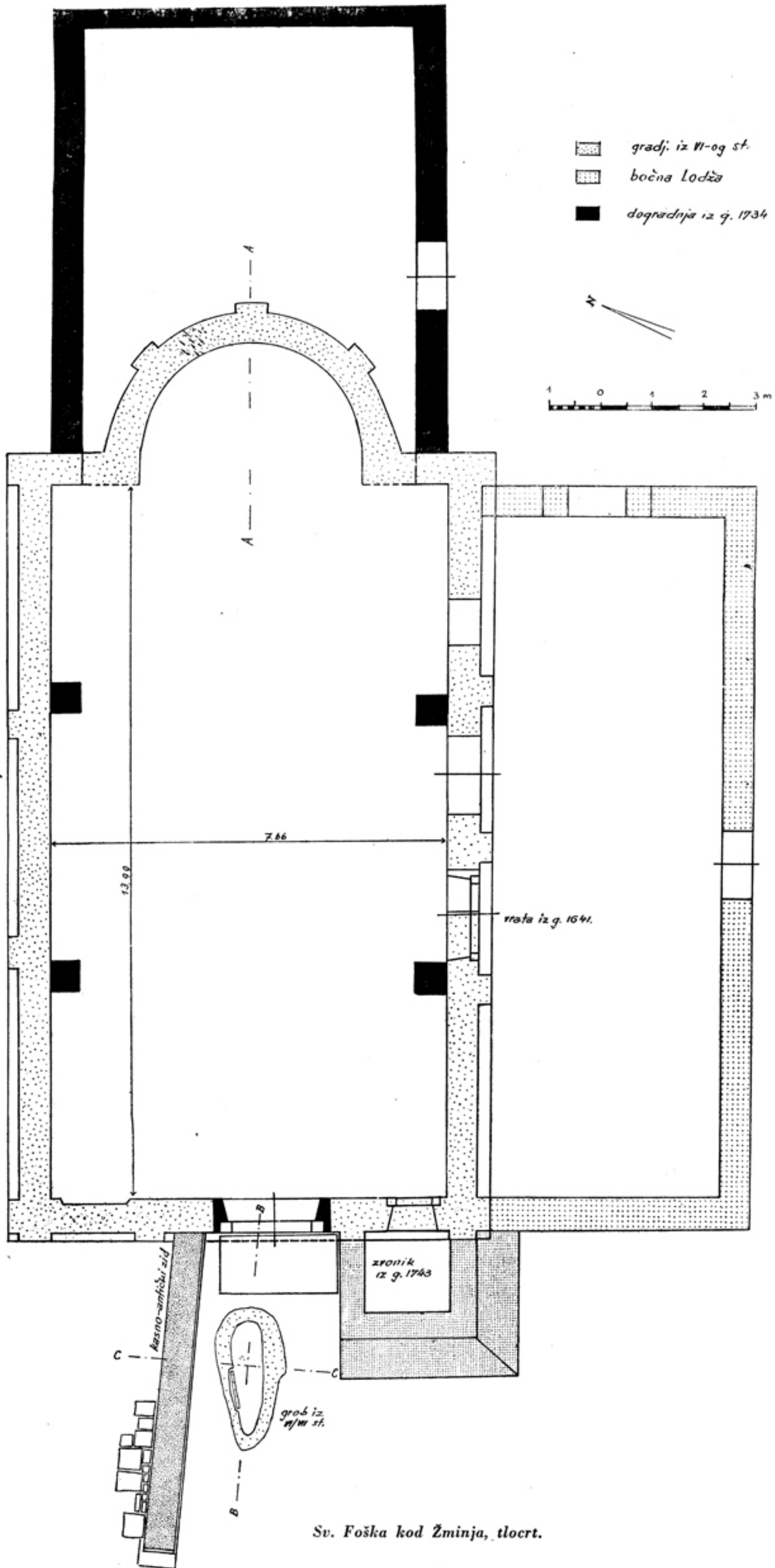

Tabela VIII. 1-4 i 6-8 (Lakuža kod Peroja), 5 (Pula, nepoznato nalazište)

Tabela IX. 1 (Karpinjan kod Novigrada), 2 (Pula, antičko kazalište)

Sv. Foška kod Žminja, tlocrt.

1. U pet dijelova razbijena vapnenasta ploča (inv. br. S 342, tab. V, 1) sa spojnim rebrom (š. 4 cm × dub. 2,5 cm) na desnoj i lijevoj strani. Greda ploče je ispunjena s dvije troprutaste talasaste trake, koje su pomoću ugaonih kružnica izvedene u jednom potezu. Glavna površina ploče je letvičasto uokvirena i ukrašena u dva vodoravna reda s troprutastom talasastom viticom, od koje se u vidu kruga odvajaju u gornjem redu jedna, a u donjemu naizmjenično dvije troprutaste trake. Nastali krugovi ispunjeni su polupalmetama. Od vitica i traka se odvajaju kratke volute. U gornjemu redu završavaju vitica i traka trolistom odnosno đvolistom, a u donjemu započnu spomenutim motivom. Vel. ploče: v. 82 cm, š. 84 cm, deb. 10 cm. Ploči pripadaju i dva ulomka pregradnoga pilastra (tab. V, 1) od vapnenca sa spojnim utorom (š. 6,6 cm × dub. 3,5 cm) na lijevoj strani. Pilastar je ukrašen s istim uzorkom kao greda ploče. Vel.: oč. v. 59 cm, š. 14 cm, deb. 14,5 cm.

2. U tri dijela razbijena letvičasto uokvirena vapnenasta ploča ambona (inv. br. S 316, tab. IV, 6). Greda ploče je ukrašena kukama srednje etapne faze, koje idu s lijeva na desno. Ostala površina je ispunjena troprutastom talasastom viticom, od koje se naizmjenično odvajaju u vidu kruga troprutaste trake s volutnim završecima. Krugovi su ispunjeni polupalmetama, s vanjskih strana kružnica su sidra, liljani i klinasti lukovi. Vel.: v. 42 cm, oč. š. 47 cm, deb. 8 cm.

3. Tri dijela lijeve strane ciborijalnoga luka (inv. br. S 324, tab. V, 2a), koji se spajaju po lomu. Istom luku pripada i donja polovina desne strane (tab. V, 2 b). Osim letvičastoga okvira i ovdje je ukrasni uzorak isti kao na pregradnoj ploči ambona, a javlja se još kao na ciborijalnom luku S 21 kopljasti list u usvrđanim rupicama u kružićima. Vel.: v. 94 cm, š. osnove 26 cm, deb. 11 cm. Zbog razlika u veličini opisanog ciborijalnog luka i ciborijalnih lukova S 21 i S 24 stavljam nalazište pod upitnik.

4. Letvičasto uokvireni ulomak (inv. br. S 345) od vapnenca, ukrašen kukama srednje etapne faze, koje idu s desna na lijevo i neodređenim troprutastim uzorkom (na tab. VI sam označio ulomak njegovim inv. br.) Vel.: 19 cm × 13 cm × 5 cm.

5. Dio prozorskog okvira (inv. br. S 305, tab. IV, 2) od vapnenca. Ukrašen je s dvije troprutaste trake. Vel.: oč. v. 19 cm, oč. š. 12 cm, deb. 5 cm.

6. Dio u dva dijela raščlanjene grede (inv. br. S 346, tab. IV, 5) od vapnenca. Gornji dio je ukrašen s dvije troprutaste talasaste trake, donji triglifima i nasuprot postavljenim volutama u metopnim poljima. Vel.: 22 cm × 17 cm × 4,5 cm.

Opisani kameni namještaj iz crkve sv. Andrije kod Betike stavljaju troprutaste trake sa širokim srednjim prutkom na ciborijalnom luku S 24 u prvu pol. X st. ili čak i IX st.,²³ jer se motiv troprutaste talasaste vitice s troprutastim trakama u vidu kruga i polupalmetama javlja na spomenicima predromaničke skulpture u Rimu u vremenskom rasponu između pape Leona III (798–816) i pape Leona IV (847–855).²⁴

²³ R. Kautsch, n. dj., str. 67.

²⁴ N. dj., str. 17–18, 48.

III SLUČAJNI NALAZI

1. *Pula*. Prilikom gradnje kuće br. 17 u ul. 1. maja otkriven je krajem 1956. god. popločan 171 cm š. put (sl. 15), koji je išao od Dekumanske ulice (sada Ul. 1. maja) prema usporednoj ulici ispod Kaštela (sada Ul. M. Gupca). Na zapadnoj ivici nalazio se 31 cm š. i 20 cm deb. rub s 13 cm š. i 7 cm dub. žlijebom. Pločnik je bio sastavljen od pravilno klesanih, nejednako deb. (od 16 cm–23 cm) ploča, koje su bile položene na oko 25 cm deb. sloj tamne zemlje, pomiješane sa sitnim kamenjem. U tom sloju, ispod koga je živa stijena, nađen je manji ulomak zemljane posude, ukrašene valovnicom, koja daje za terminus ante quem non VI/VII st. Na jednom mjestu je nađen ispod ulice, koja je podijelila jednu antičku insulu u dva dijela, antički zid.

U Ul. 1. maja br. 1 nađen je još jedan ulomak stupa s kapitelom (inv. br. S 3028, tab. V, 3) od vapnenca, s dvotračnim prstenom na prijelazu od stupa u kapitel, koji je ukrašen sa šest glatkih listova, ugaonim volutama i s dvije nasuprot postavljene kuke između voluta. Abakova ploča je raščlanjena, abakov cvijet naznačen. Vrijeme izrade: VI st. Vel.: v. 28 cm, priječnik osnove 14 cm, š. gornjih stranica 17 cm × 15,5 cm.

Na fasadi kuće br. 14 u Ul. M. Gupca otpala je žbuka, pa je došla na vidjelo kao spolija uzidana predromanička prozorska rešetka od vapnenca. Vel.: v. 100 cm, š. 47 cm.

Kod manjeg arheološkog zahvata na području antičkog kazališta na istočnim padinama Kaštela nađen je u nekada presvođenom hodniku južno od antičke cisterne odmah ispod sadašnje površine (visina antičkog vratnog luka) u sloju pepela skoro u cjelini sačuvani lonac s višetračnim talasastim ukrašom u dva reda (inv. br. S 3290, tab. IX, 2). Lonac ide u VI/VII st. Vel.: priječnik dna 11 cm, oč. v. 20 cm, maks. š. (v. 22,5 cm) 12,5 cm.

Lakuža kod Peroja. Na parceli br. 18/45 (vlasništvo porodice Ljubotina iz Peroja), koja se nalazi malo ispred zaljeva Marić između morske obale i ceste Peroj–Barbariga, vide se slijedeći antički ostaci: jedna cisterna, jedna kame-nica za ulje i dvije gomile, iz kojih vire zidovi i na vrhu kojih su stilobati s utorima za grede, što ukazuje na antičku uljaru. Ovi ostaci (a vjerojatno i drugi, koji su bili uništeni) došli su na vidjelo malo prije prvog svjetskog rata, kada je Dmitar Ljubotina očistio gomilama prekriveno neobrađivano zemljište. Tada je našao i jedan sarkofag s brojnim kosturima, a od inventara sjeća se brončane spona, koja je bila dugo u kući, dok se nije konačno zagubila. U blizini sarkofaga bio je i jedan zidani grob, koga je po žalosnom običaju prekopao i ponovno zatrpao. U rujnu 1956. god. ga je njegov sin Danilo opet otvorio i našao jednu brončanu sponu i više perla od stakla i staklene paste, što je sve donio u Arh. muzej Istre. 14. rujna 1956. god. sam uz pomoć D. Nikolić, abs. arheologije i nastavnice Osmogodišnje škole u Fažani kao i vlasnika terena izvršio konačnu dokumentaciju groba (sl. 16).

Do žive stijene iskopana grobna jama (dno se nalazi – 75 cm od današnje površine) uokvirena je 53 cm v. i od 25 cm–30 cm š. zidićem, koji je građen malterom vezanim vapnenastim lomljencima (spolije od antičkih građevina). Malter se javlja i na unutrašnjim površinama zidića u svim uglovima, koji su time dobili zaobljeni izgled (osim južnoga ugla na jugoistočnoj strani) kao i

na poprečnom zidu na jugoistočnoj strani. Grob trapezoidnog oblika (duž. 175 cm, š. od 74 cm–83 cm) bio je u čitavoj širini pokriven s 4,5 cm–5 cm deb. vapnenastim pločama. Kosturi (u grobu je bilo sahranjeno više mrtvaca) su bili orijentirani u pravcu SZ–JI (azimut je 140°), na što ukazuje kameni jastuk na sjeverozapadnoj strani groba.

U grobu su bili nađeni slijedeći predmeti:

1. Brončana kopča (inv. br. A 4133, tab. VIII, 6) potkovastoga oblika, bez trna i okova (izgubljeni). Vel.: 2,5 × 2,5 cm × 0,2 cm.

2. Devet perla (inv. br. A 4134, tab. VIII, 8), od toga dvije plave, jedna crna i jedna zelena u vidu cijevi, jedna crna u vidu tordirane cijevi, dvije crne u vidu obruča i jedna crna bačvasta, sve tri s talasastim žlijebom, koji je ispunjen do zaobljenosti bijelom inkrustacijom.

3. Ulomak staklene čaše (?) maslinaste boje (inv. br. A 4135, tab. VIII, 7) sa šesterokutnim facetama na vanjskoj površini. Vel.: 3,2 cm × 3,6 cm × 0,3 cm.

4. Ulomak ušća čašice (inv. br. A 4136) žućkaste boje. Vel.: 2,1 cm × 0,9 cm × 0,2 cm–0,4 cm.

5. Ulomak kasno-antičke zemljane čaše crvene boje s bijelom glazurom. Vel.: 5 cm × 5 cm × 0,7 cm.

6. Ulomak ramena i ušća kasno-antičke zemljane posude (inv. br. A 4137, tab. VII, 2) smeđocrvenkaste boje. Glini su dodana sasvim sitna zrna kvarcitnoga pijeska. Vel.: 6,3 cm × 3,6 cm × 1 cm.

7. Ulomak kasnoantičke zemljane posude (inv. br. A 4138) crvene boje; ukrašena je na vanjskoj površini usporedno tekućim urezanim crtama. Vel.: 5,5 cm × 3,9 cm × 0,8 cm.

8. Šest ulomaka neke posude (inv. br. S 3282) smeđe boje. Vrijeme izrade: VI st.

9. Ulomak prema vanjskoj strani ispruženog ušća lonca (inv. br. S 3283, tab. II, 5 i tab. VII, 3) smeđe boje sa zaokruženim i lagano odebljanim rubom. Glini su bila dodana zrnca kvarcitnoga pijeska. Vel.: 5,2 cm × 2,7 cm × 0,7 cm.

10. Ulomak prema vanjskoj strani ispruženog čunjasto odsječnog ušća (inv. br. S 3284) smeđocrnkaste boje. Vel.: 3,3 cm × 2,4 cm × 0,6 cm.

11. Ulomak ramena lonca (inv. br. S 3285, tab. VIII, 1) s metličastim ukrasom. Vel.: 4 cm × 3,3 cm × 0,5 cm.

12. Tri ulomka (inv. br. S 3286–3288, tab. VIII, 2–4) s talasastim ukrasom. Vrijeme izrade: VI/VII st. Vel.: 4,2 cm × 3,3 cm × 0,7 cm i 2,2 cm × 3,3 cm × 0,4 cm i 2,0 cm × 2,2 cm × 0,5 cm.

Opisani inventar možemo staviti u razdoblje od pol. IV st. (perle s talasastom inkrustacijom,²⁵ potkovasta brončana kopča,²⁶ dio keramike i staklo)

²⁵ Perle s talasastom inkrustacijom javljaju se u Panoniji najranije malo ispred god. 350. te su naročito karakteristične za Parduczovu grupu Tape–Malajdok (350–430); cfr. M. Parducz, *Denkmäler der Sarmatenzeit Ungarns III*, AH XXX, Budapest 1950, str. 243, 245, 247, 253.

²⁶ Slične potkovaste kopče prikazane su u plitkom reljefu na bočnoj strani antičkog vapnenastoga žrtvenika u Arh. muzeju Istre (*Inscriptiones Italiae*, vol. X, fs. 1, Roma 1947, br. 77) i na bočnoj strani nadgrobnoga spomenika (tab. VIII, 5) od vapnenca (Arh. muzej Istre, inv. br. A 314, u natpisu koji ide u II st., pominje se kovač L. Maesius Terentinus, vidi *Inscriptiones Italiae*, vol. X, fs. 1, br. 174.)

do VI/VII st. (dio keramike), iz čega slijedi, da je bio grob izgrađen jednom u drugoj pol. IV st., nakon čega je slijedio vjerojatno krajem VI st. naknadni ukop. Tada je došao u grob (možda slučajno, možda namjerno) i dio nađene keramike. Više je teško reći zbog stanja, u kome je bio grob pronađen.

Veliki *Mlun*. U rujnu 1958. god. je A. Cerovac, tajnik Turističkog društva u Malinskoj (otok Krk) boravio u svom rodnom kraju Veliki Mlun kod Buzeta. Na lokalitetu Zajčji breg (Zojči brč), gdje je još kao dijete našao ljudske kosture, primijetio je jedan grob, koji je samo djelomice istražio i našao tom prilikom uz jednu bedrenu kost dobro očuvani željezni nož (inv. br. S 3281), koga je podario Arh. muzeju Istre. Vel. noža.: duž. 13,7 cm, š. 1,7 cm, maks. deb. 0,3 cm. Nalaz je značajan, jer se predpostavljalo,²⁷ da je bilo ranosrednjovjekovno groblje (vjerojatno staroslavensko najstarije kolonizacije) u cjelini već uništeno.

²⁷ Izvještaj B. Bačića travnja 1951. god.